

МАКЕДОНСКИТЕ ГРАДОВИ И НИВНИОТ ОПИС ВО ДЕЛОТО „ПАТОПИСИ“ НА ЕВЛИЈА ЧЕЛЕБИ

доц. д-р Марија Леонтиќ

Евлија Челеби е познат патувач на 17 век кој во период над 40 години ја прошетал Османлиската Империја. Сите свои написи од патувањата ги собрал во делото под наслов „Патописи“.

Написите на Евлија Челеби се многу важни од аспект на културата и начинот на живот во 17 век во Македонија. Петтиот и осмиот том од „Патописи“ ги содржи патувањата што се реализирале на почвата на Македонија. Евлија Челеби со голем успех опишал различни градови како што се Скопје, Куманово, Штип, Велес, Битола, Ресен, Кратово, Прилеп и др. Градбите, дуќаните, пазарите, обичаите и културата што ги видел во текот на патувањата ги преточил на хартија. Затоа „Патописи“ е многу важен извор за изучување и разбирање на тогашната состојба и животот на градовите кои сè уште постојат во денешна Македонија.

MACEDONIAN CITIES IN THE EVLIYA ÇELEBİ'S BOOK “SEYAHATNAME” (“TRAVELOGUE”)

Evliya Çelebi was a famous traveler who travelled through the Ottoman Empire over a period of forty years. His collection of notes from all of his travels formed a ten volume travelogue called the “Seyahatname” (“Travelogue”).

His notes are very important and useful for the cultural aspects and lifestyle of 17th century Macedonia. The fifth and the eighth volume of the “Seyahatname” (“Travelogue”) deals with the journeys through the Macedonian land. In this book he successfully describes the journeys in Rumelia's cities like Skopje, Kumanovo, Stip, Veles, Bitola, Resen, Kratovo, Prilep etc. During his travels he was taking notes on buildings, shops, markets, customs and culture. Nowadays “Seyahatname” (“Travelogue”) is a very important book to learn about the past situations and lifestyle in the Macedonian cities. This paper will deal with this matter.

1. Увод

Евлија Челеби, со десеттомното дело „Патописи“ влегол меѓу луѓето кои ѝ дале правец на историјата на човештвото. Повеќе од четириесет години (1640-1680) шетајќи ги најважните области на Османлиската Империја, станал еден од најважните патувачи на Империјата. Оваа книга која влегува во категоријата на патописи дава многу важни податоци за културниот живот во Османлиската Империја. Делото „Патописи“ од аспект на формата и на содржината не е класичен патопис кој раскажува само за патувањата на Евлија Челеби, туку е многустрано дело збогатено со фантазија, хумор, поезија,

географија, историја, фолклор и религија. Но бидејќи Евлија Челеби по предлогот на татко му своето дело го именувал „Патописи“, ние сме должни да ја почитуваме определбата и ставот на авторот кој сакал детално да ја опише Османлиската Империја и соседните области.

Специјалистите кои истражуваат во областа на јазикот, етнологијата, историјата на јазикот, топографијата, историјата на религиите, историјата на суфизмот и историјата на месните населени места, задолжително како извор го користат делото „Патописи“. Покрај културните вредности на османлиското општество давајќи место и на културното наследство на другите народи, Евлија Челеби и неговото дело „Патописи“ станале универзални. Шетањето на Евлија Челеби по Румелија и неговиот опис на Балканот и балканските народи во „Патописи“ за нас го зголемува значењето на ова дело. Во 5-от и 8-от том на „Патописи“ има интересни и драгоцени знаења за материјалната и духовната култура на многу македонски градови. Затоа „Патописи“ има посебна вредност за Македонија. Кога на градовите и природата во Македонија ќе погледнеме низ призмата на Евлија Челеби, подобро ќе ја почувствуваме и сфатиме историјата, природата и човекот на нашата земја и ќе ѝ оддадеме вистинско значење и важност на нашата татковина.

2. Животот на Евлија Челеби

Најважен извор за животот на Евлија Челеби повторно се податоците кои се наоѓаат на различни места во „Патописи“. Челеби е најпознатата титула на Евлија. Тој, кога раскажува за себеси во „Патописи“, ги употребува епитетите „светски патник“, „помошник на човештвото“ и „нелицемерен Евлија“. Евлија Челеби е роден на 25 март 1611 год. во Ункапани, во Истанбул. Неговиот предок Еце Јакуп е брат по млеко на султанот Орхан. Семејството на Евлија Челеби, по освојувањето на Истанбул дошло во Истанбул и се сместило во Ункапани. Татко му, Дервиш Мехмед Зили, бил главен кујунџија на падишасите. Челеби и по мајчина линија бил поврзан со османлискиот сарај.

Евлија Челеби првите знаења ги стекнал од своето семејство, од татко му, од другарите на татко му и од учените познајници на татко му кои доаѓале во дуќанот на татко му во Ункапи. Потоа учел седум години во медресата на Хамид Ефенди во Ункапи. Во меѓувреме наизуст го научил Куранот. Од својот татко ги научил убавите уметности на своето време како што се калиграфија, вез и украсување ракописи. Во 1635 година бил примен во училиштето Ендерун во кое се обучувале државници, научници на високо ниво и војници со висок чин. Евлија, кој покрај турскиот знаел многу други јазици, турскиот во своите дела го употребувал правилно и уметнички, а од другарот на татко му, мајстор Симјон научил латински и грчки, а во училиштето Ендерун учел арапски, персиски и грчки.

Откако го завршил училиштето Ендерун, во сарајот бил примен како собеседник, а потоа бил прифатен во класата на коњичките единици. Служел во различни области и се вклучил во безбројни службени патувања. Евлија Челеби, кој добро јавал и вешто го користел оружјето, учествувал во многу војни и се соочил лице во лице со опасноста од смрт. Пеел песни, ги читал песните газел од диванската поезија, кажувал езан, а кога немало имам, ја водел богослужбата со намаз. Тој со секого се сложувал добро и за кратко

време станал славен, а својата поврзаност со сарајот ја одржувал до крајот на својот живот. Евлија Челеби, иако со сарајот бил близок, не покажал амбиција за ни една надлежна власт, напротив, својот живот го посветил на патувањата и запознавањето на нови места и луѓе.

Евлија Челеби, причината за започнувањето на патувањата ја поврзува со еден сон. Тој, ноќта на 19 август 1630 година, во сон го видел пророкот Мухамед во толпата луѓе во џамијата Ахи Челеби во Истанбул, и место да му рече „Пророку, милост“, од возбуда рекол „Пророку, патување!“ Пророкот Мухамед насмевнувајќи се, на Евлија Челеби му пожелал милост и патување, а Сад бин Еби Вакас, кој како слушател се наоѓал во близината на Пророкот, му препорачал да ги запишува местата кои ќе ги шета и види. Евлија Челеби својот сон му го раскажал на шејхот Абдулах Деде, кој служел во мевлевиското теке во Касимпаша, а тој оценил дека сонот е среќен и го советува да тргне на патување. Татко му долго се спротивставувал на желбата на Евлија Челеби за патување, но во 1640 година дозволил да тргне на пат надвор од Истанбул. Така Евлија Челеби тргнал на разновидни патувања, повеќе од четириесет години ги прошетал најважните области на Османлиската Империја и ги опишал во своето капитално дело „Патописи“.

Не се знае точно кога починал Евлија Челеби. Некои специјалисти велат дека починал на 71 година во 1682 година во Истанбул, а некои извори истакнуваат дека умрел во Египет. Сè уште не се знае каде му се наоѓа гробот.

3. Делото „Патописи“ на Евлија Челеби

Десеттомното дело „Патописи“ на Евлија Челеби, квалитативно и квантитативно е најважен патопис во турската книжевност. Истовремено е најдолго и најопсежно патописно дело во исламската книжевност. Ова дело е богато со описи на градовите кои имаат книжевна вредност. Поетиката на опишување на Евлија Челеби ги содржи следниве карактеристики: 1. долга нарација со преод од една тема на друга тема 2. нарација богата со компарации, рими, полурими, синоними и игра на зборови 3. нарација која во насловите и крајот се одликува со зборови од персиско потекло, а во средишниот дел турската лексика е збогатена со персиски и арапски синоними или со нови зборови кои авторот самиот ги создавал за да ја разбие монотонијата 4. нарација богата со поезија 5. нарација која остава впечаток како да му се обраќа на читателот. Евлија Челеби со овој свој стил на опишување сакал да постигне живост и привлечност и при тоа должни сме да го почитуваме овој голем потфат бидејќи во времето кога го создавал ова гигантско дело немал вистински претходник од кој би учел или би земал пример.

Секој писател во своето дело, директно или индиректно го отсликува времето во кое живеел. Евлија Челеби своите патописи ги напишал во периодот на владеењето на султан Мурад IV и битолските садраами Мехмед и Фазил Ахмед. Затоа, Евлија Челеби во „Патописи“, многуслојно го опишува 17-от век на Османлиската Империја. Целта на пишувањето на „Патописи“ е регистрација на посетените области и опишување на географијата на Османлиската Империја и околината со нејзините луѓе. Евлија Челеби патувал до Анадолија, Румелија, Сирија, Ирак, Иран, Египет, Крит, Хиџаз, Украина, Романија, Словачка, Трансилванија, Молдавија, Австрија, Унгарија, Полска, Германија, Холандија, Босна, Далмација, Јужна Русија, Крим, Кавказ, Етиопија и Судан.

Евлија Челеби, во делото „Патописи“ различните области и места кои ги прошетал ги опишува богато и до детали: општата состојба на местата и нивните историски и географски карактеристики; управата на местата; објектите во местата, нивната состојба и карактеристики, нивната изградба и датум на реновирање, имињата на градителите, наложувачите на градбата и реноваторите; карактеристиките на месното население, нивниот јазик, вероисповед и фолклор; регионалната култура на исхрана; напредните луѓе во средината; односите помеѓу муслиманското и немуслиманското население.

Патувањето на Евлија Челеби низ Румелија и неговиот опис на денешните македонски градови, причинува делото „Патописи“ да биде важен извор за нас. Во 5-от и 8-от том на „Патописи“ Евлија Челеби ги опишува градовите Скопје, Велес, Куманово, Штип, Битола, Ресен, Кратово, Прилеп, Струмица, Крива Паланка, Кочани, Дојран, Охрид, Струга, Ресен, Радовиш, Преспа, Валандово и др.

Евлија Челеби делото „Патописи“ го напишал на османлискотурски јазик на 17 век со свој препознатлив стил. Делото лесно му се разбира бидејќи јазикот е близок на разговорниот, а за тоа време е напишан со едноставен јазик. За да внесе колорит во својот израз, им дава место на преувеличувањата, имагинацијата, потсмевот и хуморот. Во раскажувањето колку што може да биде објективен, на одредени места може да биде и субјективен. Ова е многу природно бидејќи секој писател свесно или несвесно во своите коментари ги внесува своите мисли и ставови, но тие ова дело го чинат интересно за читање и го спасуваат од монотонија. Ова дело, дури и по неколку столетија е интересно и драгоцено за читање.

Делото „Патописи“ на Евлија Челеби се објавило со арапски букви двесте години по неговото рачно пишување, во 1848 година во Каиро, со името Мунтехабати Евлија Челеби. Делото „Патописи“ во 1814 година било откриено од специјалистот за источни науки Јозеф фон Хамер-Пургштал, а како резултат на ова многу странски научници се заинтересирале за Челеби, го истражувале и делото го превеле на многу јазици. Сопственикот на „Весникот Икдам“, господин Ахмед Џевдет и господин Неџип Асим, од 1896 до 1902 година успеале да ги објават првите шест тома на „Патописи“. Во 1996 година „Патописи“ било транскрибирано на латиница од Орхан Шаик Ѓокјај, а објавено во рамките на изданијата на Јапи Креди. Новите изданија на „Патописи“ се повеќе во вид на избори. Целокупниот текст на десетте тома на „Патописи“ почна да се објавува од 1999 година во рамките на изданијата на Јапи Креди. Ова најново издание на „Патописи“ од Евлија Челеби е подготвено со едноставен транскрипциски систем и со споредување на проблематичните места (кои не се читаат, кои се прецртани, избришани и сл.) со другите примероци на ракописите од другите библиотеки од страна на Јуџел Дагли, Сејит Али Кахраман, Ибрахим Сезгин, Роберт Данкоф и Зекерија Куршун.

Деловите од „Патописи“ кои се однесуваат на македонските градови се преведени на македонски од Илхами Емин. Благодарение на овој превод македонските читатели за првпат се запознаа со Евлија Челеби преку книгата „Евлија Челеби за Македонија“ во издание на издавачката куќа „Слово“. Откако Илхами Емин ја преведе оваа книга издадена во 1980 година од издавачката куќа Учдал од Истанбул (Mehmet Zillioğlu Evliya Çelebi, *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Üçdal neşriyat - İstanbul, 1980), во Турција се издадоа сите томови на „Патописи“ со критичка рецензија и досега најсоодветно на научните критериуми од страна на Изданијата на Јапи Креди. Затоа, во иднина ќе биде најдобро за македонската култура и историја, за основа на новите преводи на делото „Патописи“ да се земе ова најново издание на Јапи Креди.

3. Македонските градови во делото „Патописи“ на Евлија Челеби

Во делото „Патописи“ на Евлија Челеби, Румелија зазема важно место, а како резултат на тоа во него се опишуваат и различни градови, гратчиња и села што се наоѓаат во Македонија. На градовите, гратчињата и големите села им дал поголемо значење и ги раскажал долго и во детали, додека малите села ги опишал накратко. Важно е дека секое место кое го поминал, дури и да е по втор пат, го забележал со неколку реченици. А ова ја покажува педантноста, големата волја и желба за пишување и одговорноста на Евлија Челеби и покрај заморот по долгите патувања на коњ.

Тој ја раскажува општата состојба, географските карактеристики, климата, историјата и османлиската управа на градовите кои ги посетил во Македонија. Со големо мајсторство ги опишува калињата, сидините, кулињата, патиштата, куќите, џамиите, месцидите (мали џамии без минаре), амамите, чешмите, ановите, конаците, црквите и манастирите во градовите кои ги шетал. Често пати под влијание на диванската книжевност во овие описи применува исти или слични епитети и компарации кои на времето биле препознатливи и имале своја тежина за поубаво да ја прикаже убавината на одредени објекти, а денес тие на современиот читател можат да му изгледаат еднолични. Живо го опишува народот на градовите во кои бил, нивните напредни луѓе, уметниците, нивниот секојдневен живот, нивните забави, обичаи, верувања и колективно однесување. Дава богати податоци за карактеристиките на воздухот, водата, овошјето, зеленчукот и разновидните јадења во градот во кој се наоѓа. Затоа додека ги читаме записите на Евлија Челеби, ја признаваме административната управа, економската и културната состојба и секојдневниот живот во Македонија во 17 век. Евлија Челеби, разновидните градови што ги шетал низ Македонија главно по овој редослед ги опишува: историја на местото, топонимија на местото, административна управа на местото, географија на местото, објекти на местото, чаршија на местото, луѓето на местото и нивниот начин на живот. Некогаш кога опишува еден град, сите овие елементи ги опфаќа, но кога раскажува за некои помали гратчиња и села, се задржува само на неколку од овие елементи.

3.1. Историја на градовите во записите на Евлија Челеби – Евлија Челеби е човек кој добро ја познава и истражува османлиската историја. Во делото „Патописи“ им дал важно место на османлиската историја и на управата на големите градови кои ги посетил, но понекогаш го споменува и далечното минато на некои градови. Историјата на Скопје вака ја раскажува: „*За време на Бајазит Молневитиот, градот го освоил Гази Евренос-бег. Притоа, Бајазит-хан, задоволен од неговата вода и воздух, престолнината на државата понекогаш од Едирне ја преместувал во Скопје, каде презимувал, а потоа преземал широки освојувачки походи низ околните земји.* („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 10)¹

3.2. Топономијата на градовите во записите на Евлија Челеби – Евлија Челеби се интересирал и за топономијата на местата кои ги посетувал. Во своето дело заедно со историските податоци за местото дава информации и за топономијата. Во „Патописи“ вака го објаснува името Велес (Köprülü): „*Истоимената тврдина ја изградил крал деспот. Во името на Гази Худавендиџар-бег ја освоил Тимурташ-паша. Овој преку реката*

¹ „...Yıldırım Bâyezîd Hân fethidir. Be-dest-i Gâzî Evrenos Beğ. Ba 'dehû Yıldırım Bâyezîd Hân bu cây-ı müferrihin âb [u] havâsından hazz edüp gâh taht-ı sâni Edirne'de ve gâh bu şehir-i Üsküb'de meştâ edüp etrâf-ı diyârlara şebhûnlar edüp feth [u] fütûhâtlar ederdî...“ (“Evsâf-ı ravzatü'r-riyâz-ı büldân, ya'nî kal'a-i Üsküb-i merâm-ı cihân”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 295-296)

Вардар изградил цврст мост, поради што градот и се нарекол Кеприли...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 22)²

3.3. Административната управата на градовите во записите на Евлија Челеби – Евлија Челеби е човек кој многу добро ја познава административната управа на Османлиската Империја. Административната управата на секој голем град ја раскажува до детали, а ова е многу драгоцен извор за тој период. Челеби, административната управа на Скопје и нејзините вработени вака ги претставува: „...Според евиденцијата на султанот Сулејман Законодавецот, Скопје е посебен санџак во Румелиската провинција на Османлиската Империја, при што станува садака на бројни мирмирани со два туга. Има свој санџачки бег, кој управува со 500 војници, заминува во походи кога за тоа ќе добие наредба... Во владеењето со Скопје учествуваат скопскиот алајбег, черибашијата, јузбашијата, шејхулисламот и накибул-еурафот...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 10)³ Од записите на Евлија Челеби сфаќаме дека Битола (Manastır) бил драгоцен град и во османлискиот период: „...Битола, која се наоѓа во Румелиската област, е хас на Фатма Султан, ќерка на султанот Ахмед Хан. Со градот управува војвода. Во него има шејхулислам, накибулеураф и претставува шериф кадилак... Инаку, Битола е седиште на спахиски кетхуда, јаничарски сердар, градски војвода, емин-баздар, градски кетхуда, мухтесиб-ага, баздар и мимарбаи, односно градски архитект...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 24)⁴

3.4. Географијата на градовите во записите на Евлија Челеби – Евлија Челеби покажува голем интерес за географијата. Бидејќи бил добар набљудувач, дал детални информации за географската положба на секое место што го прошетал. На пример Челеби, вака го опишува Кратово (Kıratova): „Касабата е сместена меѓу планини, среде пространа каза, со 800 цврсто градени куќи, покриени со црвени ќерамиди. Секоја куќа има своја бавча и снабдена е со вода. Управата на касабата, благодарейќи на сребрената руда, е богата и среќна...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 18)⁵ А Велес (Köprülü), Челеби вака го раскажува: „Градот е сместен малку понапред, на двата брега од реката Вардар, на остри карпи. Куќите небаре една врз друга гледаат кон Вардар. Преку

---

² *“Lisân-ı Latin'de bu kal'anın (---) (---) ndir ve bânisi Sırf krallarından Destpot Kral'dır, ammâ fâtîhi sene 788 târîhinde Gâzî Hudâvendigâr'dır, be-dest-i Timurtaş Paşa feth edüp bu nehr-i Vardar üzre bir cisr-i kavî inşâ etmeğile bu şehir ol cisir ismiyle müsemâ olup şehir-i Köprülü derler...”* (“Evsâf-ı nehr-i Vardar püllü, ya'nî hisâr-ı üstüvâr Köprülü”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 306)

³ *“...Evvêlâ Süleymân Hân tahrîri üzre Rûmeli eyâletinde başka sancakbeği tahtıdır, lâkin niçe kerre iki tuğlu mîr-i mîrânlara sadaka olunup beş yüz asker ile hükûmât edüp me'mûr olduğı sefere gider... Alaybeğisi ve çeribaşısı ve yüzbaşısı vardır ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı vardır...”* (“Evsâf-ı ravzatü'r-riyâz-ı büldân, ya'nî kal'a-i Üsküb-i meğâm-ı cihân”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 296)

⁴ *“...Hâlâ Rûmeli eyâletinde (---) sancağı hâkinde maktû'ü'l-kalem ve mefrûzü'l-kadem Sultân Ahmed Hân'ın duhter-i pâkîze-ahteri Fâtma Sultân'ın hâssıdır kim yigirmi yük akçe iltizâm ile voyvadası yüz âdem ile hükûmet eder... Ve şeyhülislâmı ve nakibüleşrafı ve üç yüz akçe pâyesiyile şerîf kadılıkdır... Sipâh kethüdâyeri ve yeniçeri serdârı ve şehir voyvadası ve harâc emîni ve şehir kethüdâsı ve muhtesib ağası ve bâcdârı ve mi'mârbaşısı vardır...”* (“Evsâf-ı belde-i ma'mûr u müzeyyen şehir-i Manastır”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 307)

⁵ *“...Ammâ şehrin imâristânı beyne'l-cibâleyn bir vâsi' fezâ içre sekiz yüz aded kârgîr binâ tahtânî ve fevkânî serâpâ la'lgûn musanna' kiremitler ile mestûr hadîka-i cinânli ve âb-ı revânli hâne-i ma'mûrlardır ve a'yânı gümüş ma'deni olmağile ankâ ve mesrûrlardır...”* (“Evsâf-ı belde-i (---), ya'nî kasaba-i ma'mûr Kıratova”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 302)

истоимениот мост кон кибла се доаѓа до пазарниот дел од градот.” („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 22)⁶

3.5. Објектите (градбите) на градовите во записите на Евлија Челеби – Во османлискиот период калињата имале голема важност. Скоро до 19 век калињата биле најважни градби во поглед на одбраната на градот. Затоа Евлија Челеби задолжително го опишува калето на градот во кој се наоѓа. Посебно описот на Скопското Кале привлекува внимание со податоците кои ги изнесува: „...Скопското Кале: Изградено е на два ката, така што претставува убав и безбеден град, чиешито жители се отворени и речиси достојни за почит. Скопската Тврдина е изградена од блескав камен, така што нејзините врати и ѕидини се како добро избричени градби. Грациозноста и уметничката истенченост на нејзините камења не може да се сретне кај ниедна друга тврдина. Мајсторот градител, огромните мермерни столбови ги изработил така што тие претставуваат небаре извајан гипс. Оваа висока и јака тврдина, изградена во потоаглеста форма, се наоѓа во центарот на градот, а нејзините околни ѕидини се високи и до 50 аришини. Окружена е со 70 кули. Инаку, градот е окружен и мошне уреден со околку 2000 свои дуќани. Има 3 железни врати отворени кон кибла, при чиешито влезови се наоѓаат бројни чувари. Пак истите врати се украсени со разновидно оружје. Тврдината нема никакви пречки за своето одржување и заштита. Изградена е на исклучително високи карпи од каде се пружа поглед кон целата околина...” („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 11)⁷

Евлија Челеби во градот во кој се наоѓа, ги брои и опишува и разновидните објекти како што се куќи, џамии, месцити (мали џамии без минаре), амами, чешми, анови, конаци, цркви, манастири и сл. Некогаш, за подобро да ги прикаже карактеристиките и монументалноста на некои објекти, споредува со слични градби во Османлиската Империја или во околината. Еден голем амам кој бил драгоцен градба на Мимар Синан, се наоѓал во Кратово. Евлија Челеби без да ги штеди најубавите зборови и компарации го опишува амамот. Но која штета што амамот се срушил во 1689 год. во Карпошовото востание и сега нам ни останаа само воодушевувачките описи на Евлија Челеби: „...Има и два амама. Сличен како овдешниот голем амам, не сретнав ни во Анадолија. Тој е дело на

⁶ “*Sehel mâl ile amâr olsa bir hisn-ı hasîn ve sedd-i mefîn kal'a olurdu, zîrâ bir tarafda havâlesi yokdur, ammâ şehri beride nehr-i Vardar'ın iki cânibinde yalçın kayalar üzre kat-ender-kat nehre nâzır kârgîr binâ kiremit ve kayagan örtülü ma'mûr kasabadır kim mezkûr cisir ile beri şehirden karşı kible tarafındaki bâzârlı tarafına geçilir.*” (“Evsâf-ı nehr-i Vardar püllü, ya'nî hisâr-ı üstüvâr Köpürlü”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 306)

⁷ “...*Manzara-i eşkâl-i kal'a-i Üsküb-i mahbûb: ...Hâlâ iki kat bir hisâr-ı üstüvâr-ı hisn-ı hasîn ve sedd-i mefîn binâ-yı kadîm ve sûr-ı azîm bir rabât-ı müzeyyen ve bir belde-i medyendir kim ref'ül-beyân ve halkı cümle azîmü'shândır. Cümle rûy-ı dîvârı seng-i turâş ile mebnî ve mücellâ ve musaykal ahcârât-ı hârâlar ile inşâ olunup her taşında olan letâfet ve zerâfetdeki tasarrufları bir diyârda temâşâ etdiğimiz kilâ'ların birinde yokdur. Hattâ üstâd-ı mühendisîn var maktûrun sarf edüp arz-ı ma'rîfet sarf etdiğin ayân ü beyân etmek için ol bennâ-yı bânî rûy-ı dîvâra ve pâk-i tâb-ı devâreye eyle tasarruflar, eyle zihlar ve gilviler ve medîneler edüp ol seng-i hârâları güyâ kalem-turâş ile alçı oyar gibi münakkaş oyup güyâ Nakkaş Fahrî gibi kâğızbürlük edüp her tasarrufların sihr-i i'câz edüp atlas-ı felekde eyle bir kârgirlik mermer-bürlüğü bir mi'mâr-ı selef etmemişdir. Meğer Atina şehrinde Eflâtûn İlahî dershânesi kim hâlâ Ebül-feth câmi'idir, eyle tasarruflar meğer bu câmi'de ola. Ve'l-hâsıl bu kal'a-i Üsküb şehrin vasatında şekl-i muhammes şeddâdî binâ-yı mukavves kal'a-i bâlâdır kim cânib [u] etrafında dîvârlarının kaddi kâmil elli zirâ'-ı âlîdir ve cümle yetmiş aded ebrâc-ı kavîler ile ârâste ve iki bin aded dendân-ı bedenler ile pîrâste olmuş rabât-ı müzeyyendir ve cânib-i kibleye mekşûf üç kat demir kapuları var kim her bâb-ı mu'allâların mâbeynlerinde niğebânlar ile [170a] mâl-â-mâl olduğundan mâ'adâ her bâb arasında rûy-ı dîvârda günâ-gün âlet-i silâhlar ile yemîn ü yesâr dîvârları bezenmişdir...*” (“Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküb-i hûb”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 296-297)

неимарот Мимар Синан, а слични пријатни амами се Чукур Чешма Амамот во Истанбул, амамот на Дефтердар-паша во Дамаск и Абидин амамот во Египет. Од сите четири сида на амамот во Кратово течат чешми. Крај секоја када има водоскок. Ваков амам со балкон не постои во ни една друга земја. Во една од неговите кади постои славина небаре сад, украсена со блескави цврсти дрва. Внатре во амамот и надвор од него, постојат најразлични слики пред кои човекот останува зачуден. Сите негови кубиња се покриени со биљурни стакла кои шират виделина во целиот амам. Мисковината која допира од неговите чисти сидови создава пријатно расположение кај капачите. Од кубињата на овој амам не забележав да падне ниту капка вода. Накусо речено, тешко е да се раскаже убавината на истиот. “ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 18)⁸

Евлија Челеби е човек кој ги почитува вероисповедите на луѓето и нивните светилишта. И покрај тоа што вероисповедта на која припаѓа ја смета за повозвишена, кон другите вероисповеди има голема толеранција. Муслиманските светилишта до најмали детали ги опишува со голема вештина, а христијанските светилишта, веројатно затоа што тоа е област која не ја познава добро, ги раскажува накратко или ги поврзува со некој интересен настан: „...Во Долниот Град, над кемерот од високата врата на џамијата на Јахја-паша (бил везир и зет на султанот Бајазит), постои следниот натпис: 'Штом разбрав за довршувањето на оваа џамија изградена од пашата Јахја, лав во борбите, го изреков својот монограм: Ова е храм за побожните и среќните'. Оваа џамија има високо кубе со исто така високо минаре, кое по својата убавина личи на минаре од истанбулската Аја Софија. Мајсторот на оваа прекрасна градба, направил вистинска уметничка глетка, со тоа што точно во средината од нејзината пространа авлија, а под сенки од чинари и чемпреси, изградил базен, пред чијашто уметничка величина за ука и поука човековото око в миг се зашметува...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 12)⁹

⁸ “*Ve cümle iki aded hammâmi var, ammâ Büyük hammâm'ın bânîsi ma'lûmum değildir, lâkin gâyet kebîr ve musanna'dır kim diyâ[r-ı] Rûm'da nazîrin görmedim. İllâ İslâmbol'da Çukur hammâm ve şehr-i Marzifon'da Nazargâh-ı beyne'n-nâs hammâmi ve şâm'da Defterdâr Mustafâ Paşa hammâmi, Mısır'da Âbidîn hammâmi ve Cerce'de Alî Beğ hammâmi gâyet müfferih ve dil-küşâ hammâm-ı rûşinâlardır, ammâ seyyâhân-ı berr ü bihârân bu Kıratova hammâmın merkûm hammâmlardan musanna' ve hoş-binâ hammâm-ı müfferihdir kim üstâd-ı mühendis bu germâba var makdûrun sarf edüp eyle nezâketler ile bir tar[ız u] tarh-ı hammâm etmiş kim güyâ kâr-ı Koca Mi'mâr Sinân'dır ve cânib-i erba'asındaki dîvârlarında günâ-gûn selsebiller revân olup her halvetinde fiskıyye ve şazrevânlar pertâb edüp şâhnişinli hammâm bir diyârda yokdur. İllâ Selânik'de (---) Paşa hammâmında nerdübân ile çıkılır bir şâhnişini vardır, ammâ bu gayrı mükerrerdir. Ve bir halvetinde kâse-misâl bir kurnası var kim rub'-ı meskûnun hammâmılarında yokdur. Gâyet girân-bahâ hâcer-i elvân-ı müşa'sa'dır ve ferşinin enderûn [u] bîrûnunda envâ'-ı fusûs-ı mukavvim-i mahkûk-ı günâ-gûn ruhâm-ı ibret-nümûn-ı mefkûk ile ma'kud kılınmıştır.*

Ve her kubbe-i nîlgûnunda ve cümle der-ı dîvâr-ı pâkları kubâblarında umk-ı mütecevvifler ve kubâblarında tertîb üzre zeyn olmuş billûr ve nefef ve moran camlar ile münevver olup güyâ hurşîd-i dirahşân derûn-ı hammâmıdan ayân olur ve cemî'i rûy-ı dîvârların şemm etsen misk ve amber-i hâm ve lâdin ile tahmîr olunmuş dîvârların râyihâsı gâsîlin ve gassâlin demâğın mu'attar etdiğinden mâ'adâ cümle kubâb-ı ser-nîgûnlerinden pürçekîde arak-yâb damlamaz. Hulâsa-i kelâm medhinde lisân kâsır ve kalemler kâsirdir kim binâ-yı bedî'adır. şehr-i Kıratova hemân hammâmıdan ibâret âb [u] havâsı ve binâsı latîf bir hammâm-ı rûşenâdır.” (“Evsâf-ı belde-i (---), ya'nî kasaba-i ma'mûr Kıratova”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 302)

⁹ “*Ve dahi aşâğı şehir içre câmi'-i Yahyâ Paşa kim vezîr ve dâmâd-ı Sultân Bâyezîd-i Velî'dir, kuddise rûhuhu. Anın câmi'-i münevveresinin bâb-ı ulyâsı kemeri üzre celî hat ile târîh-i manzûmudur: Leyse'l-vegâ Paşa ellezî / Kad sara ve ismuhu Yahyâ / Bi'l-hayri ammere câmi'ân / Li'l-âbidî ve's-sâcîdî / Lemmâ semi'tü itmâmehü / Fî sâ'atin müberreketin / Fî târîhihi / Lillâhi hâze'l-mescidî / Sene (---) Bir kubbe-i mînâya ve bir minâre-i ulyâya mâlikdir kim kubbesi meğer İslâmbol'da Ayasofya kubbesi ola ve minâresi gerçi bir şerîfedir, ammâ misli meğer Nîksâr şehrinde Melik Gâzî câmi'-i minâresi ola. Tâ bu mertebe bir serâmed bâng-ı Muhammedî makâmıdır. Hattâ üstâd-ı bennâ icrâ-yı ma'rifetin beyân için bu câmi'in harem-i azîminin tâ vasatında çınar ve servi dirahtları sâyesinde bir*

На Евлија Челеби, христијанската црква и конаците што се наоѓаат на врвот на Крива Гора и нивните обичаи му изгледаат чудни: „...*На самиот врв се наоѓа христијанска црква, за чијашто старост сведочи и нејзината зграда. Монасите во истата ги пречекуваат бројните посетители во стотици конаци во чиешто спални се постелаат душеци изработени од ретко платно. Во овие конаци секоја ноќ престојуваат околу 200 патници кои доаѓаат пеш или на коњи, на кои им се изнесува јадење и пијалаци. Чуден е обичајот, според кој на секој гостин на заминување му се дава и подарок...*“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 20-21)¹⁰

3.6. Чаршиите на градовите во записите на Евлија Челеби – Бидејќи чаршиите овозможуваат трговија во еден град и се негов крвоток, Евлија Челеби посебно нив ги опишува со голема педантност. Тој ги набројува дуќаните и видовите занает, но и потенцира кога некои занаети се поразвиени во одредени градови. Добриот набљудувач како што е Евлија Челеби ги забележува дури и цвеќињата и цветните мириси како детаљ. Скопската стара чаршија вака ја раскажува: „*Старата чаршија: има 2150 уредни дуќани со кемери и кубиња, како и пазар. Се izdelуваат посебните чаршии на безазларите, газазларите, чадарциите, хуфафларите, бојаџиите и таќеџиите, кои се мошне уредни, а сокаците се покриени со чиста калдрма. Во сите дуќани, во тегли или други садови ве очекува мирисот од зумбул, темјанушка, трендафил, јоргован, лилјан, нарцис и други цвеќиња. Скопската чаршија има мошне вредни и способни еснафи. Во текот на летните горештини целата чаршија со свежи места личи на чаршијата во Багдат. Зашто од почеток до крај, таа е слична на чаршиите во Босна и Алеп, зацврстени со кемери. Скопската чаршија има безистен кој тешко може да се опише со зборови. Тој, од двете страни опашан со железни врати и покриен со кубе, е небаре тврдина...*“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 14)¹¹

Евлија Челеби чаршијата на Битола (Manastır) вака ја опишува: „*Во битолската чаршија избројав 900 дуќани. Во истата се познати чикрикчиите и терзиите. Во Битола има вкупно 40 кафеани. Безистенот е цврст небаре тврдина, со железни порти и*

---

müdevver havz-ı musanna' inşâ edüp çeşm-i ibret hîrelenir bir havz-ı şâfi'îdir. Mezkûr minârenin kadehi ne haremde ve ne san'at-ı tasarruflarda ise bu havz dahi tâbaka'n-na'l bi'n-na'l ile bir mukarnazlı ve sileli(?) ve gilvili mermer havz-ı ibret-nümâdır, ve's-selâm...“ (“Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküp-i hûb”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Cilt 5, s. 297)

¹⁰ “...*Ve niçe yüz hânelerinde müsâfirîn için dîbâ ve şîb ve zerbâf döşek ve yorcanları akmişe-i fâhiredendir. Her şeb yüz iki yüz âdem piyâde ve esb-süvârlar gelüp ays u işretler edüp her birine günâ-gün i'zâz ü ikrâmlar ile tîb ü [tatyîb-i] hâtur ederler bir acâ'ib manastır-ı kissîsân-ı millet-i Mesîhiyyedir kim elbette her müsâfirînin haddine göre bir hedâyâ vermeleri mukarrerdir...*“ (“Evsâf-ı cebel-i Eğrisu”, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Evliyâ Çelebi *Seyahatnâmesi*. Tom 5, стр. 303)

¹¹ “...*Der-ilm-i çârsû-yı bâzâr-ı bezzâzistân: Cümle iki bin yüz elli aded kârgîr binâ kemerler ile kubâbli çârsû-yı bâzâr dükkânlarıdır. Cümleden bezzâzlar ve gazzâzlar ve çadircılar ve haffâflar ve boyacılar ve abacılar ve takyeciler çârsûları gâyet müzeyyen tertîb üzre binâ olunmuş sük-i sultânîlerdir kim cümle zokakları pâk kaldırım olup her dükkânda kavanozlar ve hokkalar içre sünbül ve benefşe ve güll ve nesrin ve [171a] reyhân ve erguvân ve zambak ile her dükkân arûsek olup cümle ehl-i züvvâr ve ehl-i tüccârın demâğları mu'attar olur çârsû-yı hüsnüdür. Beyt: Çârsû-yı hüsn seyr edem serâser hocayım / Bir cefâ dükkânı yokdur hep hüsn-bâzârıdır fehvâsınca kadir-şinâs ve halîm ü selîm [ve] halûk ehl-i hirefleri vardır. Ve şiddet-i hârda cümle bâzârı güyâ serdâb-ı Bağdâd'dır, zîrâ cümle sükuları Bursa ve Haleb gibi serâpâ kab kemerler eylemişdir ve bir bezzâzistânı var kim binâsının vaşfinda diller kâsır ve kalemler kâsirdir. Hemân güyâ iki başı demir kapulu kubâblar ile mebnî bir kal'a-i kavîdir. Cümle hâceğileri her bâr müsâfirîne buhûr yakup gülâb nisâr eder. Bunda dahi misk ve ribâb ve anber ve amber-i ham ve kâzî ve kâfûr ve sünbül-i Hindî ve sünbül-i Hutâyî râyihâsından âdemin demâği şikka olur. (---) (---)...*“ (Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküp-i hûb, *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Tom 5, стр. 298)

украсени кубиња, на претставува мошне убава градба. Во него има богати трговци.“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 24)¹²

Евлија Челеби, бидејќи ги шетал Османлиската Империја и нејзината околина, добро ги познавал производите на секоја област. Затоа во своите записи привлекува внимание на некои квалитетни производи. Посебно го фали ленот на Битола, плетените облеку, везените перници и завеси на Скопје и бакарните домашни садови на Кратово: *“Битола особено е познат со својот лен, за кого се вели дека е поубав од оној во Египет.”* („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 25)¹³; *„...Уште некои нешта се вредни да се споменат. Во Скопје се изработуваат убави ракавици од волна, плетени производи, украсни јастаци и завеси кои не може да се најдат ниту во иранските краишта...“* („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 15)¹⁴; *„Во Кратово постојат вкупно 350 дуќани во кои може да се најде секаков вид стока. Посебно е убава казанциската чаршија. Затоа што касабата располага со бакарна руда, како бакарните производи од Кратово, не можат да се сретнат ниту во Босна, а ниту во Кастамону. Не може да се објасни исклучителната изработка на кратовските шамдани, кадилници, фенери, легени и разни позлатени ибрици...“* („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 18).¹⁵

3.6. Луѓето и нивниот начин на живот на градовите во записите на Евлија Челеби – Додека раскажува за некои објекти, Челеби ни го прикажува и тогашниот стил на живот во градовите. Благодарение на описот на имаретите во Скопје, можеме да согледаме дека во одредени места се губеле класните разлики: *„...Имарети: Постојат 9 места каде што се дели бесплатна храна. И наутро, и навечер софрите се отворени за секој минувач, без разлика дали е сиромав, без работа или богат и угледен. Меѓу нив особено избилни се имаретите на Јахја-паша, Хунќаровиот имарет, Коџа Мустафа - пашиниот, Исхак-беговиот и Иса-беговиот имарет. Во нив често на софрата може да се најде и печено јagne, бирџан, капама и риба. Од сите видови овошје највкусни се јаболката, дуњата, сливата и кајсиите. Од овошните сокови посебно се изделуваат медовината, сокот од вишина и ширата од грозје...“* („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 15)¹⁶

---

¹² *“Der-aded-i çârsû-yı bezzâzistân: Cümle 900 dükkândır, ammâ çıkrikçılar içi ve derziler içi ve kırk aded kahvehânelerinde gûyende zenânları çokdur ve kal'a-misâl demir kapulu kubâblar ile mebnî bezzâzistânı gâyet mükellefdir ve ankâ hâcegîyânları vardır.”* (“Evsâf-ı belde-i ma'mûr u müzeyyen şehr-i Manastır”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Cilt 5, s. 308)

¹³ *“Manastır keteni Mısır keteninden ziyâde meşhûrdur.”* (“Evsâf-ı belde-i ma'mûr u müzeyyen şehr-i Manastır”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 309)

¹⁴ *Çuka ve abâyî elvândan oyma münakkaş yasdık ve basma çit perde işlenir kim diyâr-ı Acem'de olmaz.* (“Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehr-i Üsküp-i hûb”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 299)

¹⁵ *“...Ve cümle üç yüz elli aded dükkânları var. Her esnâf mevcûddur, ammâ Kazancılar çârsûsu gâyet müzeyyen sâk-ı sultânîdir. Bu şehirde nühâs ma'deni olmağile bunda işlenen nühâs âvânî ne Bosna ve ne Kastamonu ve Küre şehrinde ve Tokat kal'asında işlenmez. Hattâ müşebbek şam'dân ve buhûrdân ve fânûs ve leğenler ve gûnâ-gûn münakkaş sürâhi zeheb-i hâlis ile mutallâ ibrikler işlenir kim sîm-i hâlisden ancak işlenir üstâdları vardır...”* (“Evsâf-ı belde-i (---), ya'nî kasaba-i ma'mûr Kıratova”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 302)

¹⁶ *“...Alâmet-i me'kel-i dâr-ı it'âm-ı imârât: Cümle dokuz aded me'kel-i dârü'z-ziyâfe-i müsfîrîn ve mücâvirînlerdir kim cemî'i âyende vü revende ve ulemâ ve fukarâ-yı mesâkine subh u şâm ale'd-devâm sofrâ-i bî-imtinânları bay u gedâya mezbûllerdir. Cümleden Yahyâ Paşa imâreti ve Hünkâr imâreti ve Koca Mustafâ Paşa imâreti ve İshâk Beğ imâreti ve oğlu İsâ Beğ imâretleri dâ'imâ cârî ni'met-i firâvândır. Der-medh-i ni'met-i nefise-i me'külât: Ekseriyâ ziyâfetlerinde yer tennûrunda pişmiş kuzu piryânları ve Vardar balığı kapamaları ve mâhîce ta'âmları meşhûrdur. Sitâyîş-i me'külât-ı fevâkih-i müsmirrat: Hayevanî elması ve ekmek ayvası ve bardak eriği ve*

Евлија Челеби дава и типологија на луѓето во местата на кои се наоѓа. Нивниот секојдневен живот, нивните забави многу интересно ги опишува и коментира. Челеби, местата за забава на Битола и навиките за забава на месното население вака ги опишува: „Бројни се книжевните големци во градот. Поетите и заљубените своето време го минуваат во кафеани и озборување, каде што има луѓе со необични чалми небаре птичји гнезда и танчерки кои на својата половина имаат обесени шарени ленти со ножеве“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 25).¹⁷ Евлија Челеби понекогаш со своите ставови го засмева човека. На пример, топлиот воздух во Прилеп смета дека е причина за заљубеноста во овој град: „Поради пријатната клима, неговите жители се оддаваат и на љубов.“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 24).¹⁸ Народот во Скопје смета дека е темпераментен и склон на љубов: „...Поради пријатната клима и чистата вода, луѓето од овој град посебно се бодри и енергични...“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 15)¹⁹ „...Градот е мошне чист. Сокаците се покриени со бела калдрма. Има голем број угледни луѓе, пријатели на дервиши, поети, и чудаци. Тие уживаат во забави, а нивното најголемо богатство претставуваат љубовните преживелици.“ („Евлија Челеби за Македонија“, стр. 15).²⁰

Според Евлија Челебија за населението од Скопје и Македонија најголемо богатство се љубовта и заљубените, а денес за нас непроценливо историско и културно богатство се спомените на Евлија Челеби за Македонија во делото „Патописи“.

4. Заклучок

Евлија Челеби со својот живот и со податоците што ни ги дава во делото „Патописи“ пред читателот се јавува како многустрана личност, тој е истовремено патувач, историчар, фолклорист, музичар, сликар, картограф, лингвист, занаетчија, архитект, борец и гурман. Тој е мајстор на прозниот текст кој го разубавува со убаво избрана турска, арапска и персиска поезија, а понекогаш и со своите скромно напишани песни. Евлија Челеби со податоците што ги дава во своето дело и поучува и забавува. За

şeftalüsü latîfdir, ammâ at şeftalüsü ola hayât-ı cândır. Hayât-ı cân-perver envâ'-ı meşrûbât: Cümleden mümessek bal suyu ve hardaliyyesi ve poloniyyesi ve vişnâbî ve şıra-i duhter-i rezi meşhûr-ı âfâkdır. (“Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküp-i hûb”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 300)

¹⁷ “Der-fasl-ı tetimme-i şehrengîz-i külliyyât-ı şehri Manastır: Ba ‘zılar Menasitr yazarlar, zîrâ ebü'l-kelâm ve hattât ve şâ‘ir ve fusehâ-yı bülegâ ve ulemâ-yı sulehâsi çokdur, ammâ şehir sûhtevâtları ol perîşânî serçe yuvası destârlarıyla beline pala kortelasın takup eşkıyâlık etdiklerinde avâm-ı nâs eyle sefâheti edemezler. Pâk mahbûb dilber köçekler hep anlardadır. Kahvehânededen ve güft u güy mesâvî hânelerden çıkmayıp zemm ü nemm ve lu‘b u lehve meşgûllerdir.” (“Evsâf-I belde-I ma‘mûr u müzeyyen şehri-I Manastır”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 309)

¹⁸ “...Ve âb [u] havâsî gâyet latîf olduğundan câ-be-câ mahbûb u mahbûbeleri bulunur ve halkı sayd [u] şikâra mâ‘illerdir...” (“Evsâf-ı kûh-ı Lipe, ya ‘nî kal‘a-i metîn Pirlepe”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 307)

¹⁹ “...Âb [u] havâsının letâfetinden rîh-i nesîm-i bâd-ı sabâ bu şehre mahsûs olduğundan cümle halkı zindedirler.” (Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküp-i hûb, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 299)

²⁰ “...Hakkâ pâk şehirdir kim cümle şâhrâhları hemvâr dōşeli beyâz kaldırmıdır ve a‘yân [u] eşrâf-ı kibârî gâyet çokdur ve mesken-i şu‘arâ ve muhibb-i fukarâ halkı var kim cümle ehl-i zevk ve ehl-i şevk ve ehl-i aşk âşıkân-ı sâdikânları var.” (“Der-beyân-ı eşkâl-i zemîn-i şehri Üsküp-i hûb”, *Evlîyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. Том 5, стр. 300)

наша среќа, сите овие разновидни аспекти на неговата личност доаѓаат до израз и кога ги опишува македонските градови во делото „Патописи“. А ова е многу важно во поглед на историјата, историските дела, фолклорот и етнографијата на Македонија.

Должни сме да истакнеме дека во патописните дела на османлискиот период напишани од страна на Османлиите, а со тоа и во турската книжевност, македонските области и места за прв пат во олаков обем се запишани од страна на Евлија Челеби. Делото „Патописи“ и од овој аспект добиваа посебна важност и значење и отвора пат за нови испитувања, споредби, дискусии бидејќи според Данкоф: „Делото „Патописи“ е најдолга и најопфатна патописна нарација во исламската книжевност, а можеби и во светската книжевност.“²¹ А ние, можеме да се гордееме што и македонските градови заземаат место во едно вакво важно дело на патописната книжевност.

BİBLİYOGRAFYA

1. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2006). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 1. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Dankoff Robert, Kahraman Ali Seyit, Dağlı Yücel). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
2. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (1999). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 2. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Kurşun Zekeriya, Kahraman Ali Seyit, Dağlı Yücel). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
3. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (1999). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 3. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Kahraman Ali Seyit, Dağlı Yücel). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
4. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 4. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Dağlı Yücel, Kahraman Ali Seyit). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
5. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2001). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 5. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Dağlı Yücel, Kahraman Ali Seyit, Sezgin İbrahim). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
6. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2002). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 6. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Kahraman Ali Seyit, Dağlı Yücel). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
7. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. (2003). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 7. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Dağlı Yücel, Kahraman Ali Seyit, Dankoff Robert). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
8. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2003). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 8. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Kahraman Ali Seyit, Dağlı Yücel, Dankoff Robert). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;
9. Çelebi Evliyâ b. Derviş Mehemed Zıllî. Seyahatnâmesi. (2005). *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*. 9. Kitap. (Hazırlayanlar, transkripsiyon: Dağlı Yücel, Kahraman Ali Seyit, Dankoff Robert). Yapı Kredi Yayınları -İstanbul;

---

²¹ Dankoff, Robert. (2010). *Seyyâh-ı Âlem Evliyâ Çelebi'nin Dünyaya Bakışı*. (Çev. M, Günay). YKY - İstanbul, 29

10. Şavk Çelik Ülkü. (2011). *Sorularla İnsanlık Tarihine Yön Veren 20 Kişiden Biri Evliya Çelebi*. Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü - Ankara;

11. (2007). *Евлија Челеби за Македонија*. (Превод: Емин Илхами). Слово – Скопје.

12. Halman Sait Talât, Horata Osman, Çelik Yakup, Demir Nurettin, Kalpaklı Mehmet, Korkmaz Ramazan, Oğuz Öcal M. (2007). *Türk Edebiyatı Tarihi 2*. T.C.Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları – İstanbul (nâpıs na Robert Dankoff vo knıgata pod naslov *Bir Edebiyat Anıtı: Evliya Çelebi Seyahat-name'si*)

13. Bilkan Fuat Ali, Çetindağ Yusuf, Macit Muhsin, Deniz Sebahat, Mengi Mine, Aydemir Yaşar, Köksal Fatih. (2011). *XVII. Yüzyıl Türk Edebiyatı*. Anadolu Üniversitesi-Eskişehir.

Леонтиќ, Марија. (2012). Македонските градови и нивниот опис во делото „Патописи“ на Евлија Челеби. Меѓународен конгрес на тема „Балканот на Евлија Челеби“, во организација на МАНУ- Скопје и МЕДАМ (Центар за цивилизациски истражувања) – Истанбул, 18.4.2012 во Скопје.

Апстракт на англиски: доц. д-р Марија Леонтиќ

Лектура: проф. д-р Симон Саздов

